

LA COHERÈNCIA DE POLÍTIQUES PER AL DESENVOLUPAMENT A CATALUNYA EN MATÈRIA AMBIENTAL

[Contribuïm a la destrucció
del medi natural
a escala planetària?]

DAVID LLISTAR BOSCH,

FÍSIC ESPECIALITZAT EN RELACIONS INTERNACIONALS I INVESTIGADOR DEL ODC
(WWW.ODG.CAT), ABRIL 2015. AUTOR DEL LLIBRE "ANTICOOPERACIÓN". (@SUPERLLISTI).

UNA APROXIMACIÓ DE CONJUNT DE L'ACCIÓ DEL GOVERN A LA GOVERNANÇA AMBIENTAL GLOBAL

Hi ha evidències que algunes problemàtiques globals que repercuteixen amb major virulència en països vulnerables/empobrits (pobresa i desigualtats, escalfament global, destrucció de biodiversitat en boscos tropicals, conflictes armats per recursos naturals, migracions i refugiats, etc.) estan incrementant-se i probablement seguiran incrementant-se al llarg d'aquest segle. El segle que algun/es anomenen el "Segle de la Gran Prova" (Riechmann, 2013).

Des del punt de vista de la seva eradicació, sistemàticament s'apel·la a la necessitat d'arribar a acords internacionals, a obrir línies d'ajut internacional, o fins i tot a la intervenció militar. Es tracta d'acords que sovint són de mínims, són insuficients, o que a la pràctica en alguns casos no s'acaben complint. L'actual règim ambiental internacional està teixit enguany per més de 500

acords multilaterals (Marchal et al., 2012). D'altra banda les mesures d'ajut internacional sovint han resultat discrecionals, insuficients, orientades a l'opinió pública o a interessos geoestratègics i, en definitiva, resulten ineficaces (Sogge, 2004).

No obstant això, cada cop és fa més palès que existeixen actuacions que generen pressions i interferències negatives no només a dintre (perspectiva clàssica) sinó també fora de les fronteres de qualsevol administració, sovint a milers de quilòmetres, i que és una opció política tractar de minimitzar-les. És per això que, sigui en el nom de la sostenibilitat planetària, dels drets humans de la població de tot el món, d'una justícia intergeneracional o fins i tot de realisme polític a mig i llarg termini, es fa una crida a prendre mesures urgents per a re-escalar els països, reorganitzant llurs economies, sistema de normes i valors, etc.). Es tracta d'aconseguir una inserció adequada dels països al sistema internacional; que no contribueixi a l'increment de les problemàtiques globals, alhora que es

construeix societats internament més resilents i en què els efectes *boomerang* no desitjats van reduint-se. Arran de tot això estan emergint des de distintes disciplines una sèrie de mirades preocupades per aquesta interconnexió entre decisions domèstiques i problemàtiques globals.

Des del món del desenvolupament i l'ajut internacional, aquesta nova visió s'articula en l'intent de desplegament d'esquemes de **coherència de polítiques per al desenvolupament** (en endavant CPD). Estan orientats a modificar l'actual arquitectura institucional, normativa i conceptual de les administracions públiques amb l'objectiu d'aconseguir que les polítiques públiques en general no causin mal (*do not harm*) sobre tercers pobles. Fins i tot aprofitar les sinergies internacionals. Dit d'una altra manera: L'efectivitat en l'eradicació de les desigualtats i la pobresa globals (i les seves causes mediambientals) haurien de ser no només una qüestió de l'Assistència Oficial per al Desenvolupament (AOD per les seves sigles) sinó que també per polítiques no-AOD. Això requereix del que anomenem *the whole government approach* (aproximació relativa al conjunt de l'acció de govern)..

La raó principal del desplegament del principi de coherència rau en que resulta força més eficaç que l'ajut internacional en termes de resultats sobre el desenvolupament humà sostenible global, en termes d'esforç i d'erari públic¹. En termes de valors i marca, la coherència es projecta com un element de societat justa i moderna.

En definitiva, la CPD té sentit com a estratègia per a:

- (i) Re-escalar el règim domèstic al règim òptim de governança ambiental internacional (resposta multilateral);
 - (ii) Augmentar l'eficàcia del sistema de cooperació internacional local (resposta unilateral);
 - (iii) Aplicar el mandat ciutadà que exigeix un món més just, més segur, més lliure i que la seva pròpia societat sigui responsable globalment;
- El desplegament del principi de coherència en

països emissors d'ajut internacional és relativament recent i desigual. Els sistemes més madurs d'ajut internacional com ara els nòrdics, el britànic, el suís o l'holandès, i el de la Unió Europea, són els que més han avançat en la seva implantació. A l'Estat espanyol es va crear un disseny institucional raonable durant el darrer govern socialista sense arribar a posar-se en funcionament. El govern del Partit Popular l'ha desmantellat.

QUÈ HI HA DE LA COHERÈNCIA DE LES POLÍTQUES A CATALUNYA?

El moviment de solidaritat internacional ha estat tradicionalment important a Catalunya, donant a llum un nombre de teixit d'ONG i comitès de solidaritat. Institucions públiques, des d'ajuntaments fins al propi Govern de la Generalitat, han destinat esforços a l'anomenada cooperació descentralitzada. En l'esfera oficial de l'ajut internacional, Catalunya disposa d'una *Llei de Cooperació Internacional al Desenvolupament* (26/2001) que va servir per posar en funcionament el sistema d'ajut català, d'una agència especialitzada (ACCD) creada al 2003 per operativitzar-la, de plans directors quadriennals per a planificar-la, i fins i tot d'una *Llei d'Acció Exterior i de relacions amb la Unió Europea* (16/2014) orientada a promoure la diplomàcia catalana en el marc de la creació d'estructures d'estat. Sense entrar a analitzar l'eficàcia ni els alti-baixos de l'ajut català durant els seus anys d'existència, cal preguntar-se sobre el desplegament d'elements específics de CPD a Catalunya. Havent investigat interna i externament l'Administració catalana, realitzades entrevistes, consultats els documents de planificació tant de l'ACCD com de departaments actius, el resum és:

- i) **Coneixement previ:** S'ha detectat 3 estudis, cap d'ells no ha estat publicat. El primer és una valoració molt genèrica de la CPD de la Generalitat, el segon és l'estudi que es resumeix a continuació, i el tercer és un estudi

¹ S'entén ajut internacional com la transferència de recursos econòmics i tècnics als països empobrits.

en dues parts sobre la introducció de criteris de drets humans i pau en els plecs de la contractació pública de la Generalitat.

El coneixement dels efectes transnacionals sobre la biodiversitat entre parlamentaris i funcionaris en general és quasi nul, a l'ACCD en general és nebulós. A excepció del Servei de Planificació i la DG de Polítiques Ambientals que és qui va encarregar l'estudi.

- ii) **Implementació:** Existeixen diversos esments a l'aplicació del principi de coherència en els successius plans directors de cooperació amb major o menor detall sobre el seu desplegament. S'ha previst un espai formal d'intercanvi d'informació coordinat per l'ACCD, la Comissió Interdepartamental, que s'ha reunit puntualment per a intercanviar informació i que no té poder sobre l'actuació de departaments importants com el d'economia o d'indústria.

COHERÈNCIA DE POLÍTQUES DOMÈSTIQUES PER EVITAR TRASPASSAR ELS LÍMITS PLANETARIS

Aquest paper fa una primera aproximació a una de les dimensions claus de la CPD de Catalunya com a país: la responsabilitat ambiental exterior. Quina influència té Catalunya sobre el medi-natural planetari? Com afecta el desenvolupament humà global? Quines polítiques, instruments i valors de l'Administració Catalana són particularment significatius?

L'anàlisi de l'impacte de les economies consumidores sobre el medi-natural a nivell global és ampli, complex i està sent documentat, especialment en els darrers anys per raons òbvies. El treball sobre els «límits planetaris» de l'Stockholm Resilience Centre i de l'equip de Johan Rockström estableix 9 grans límits planetaris que no haurien de sobrepassar-se a mercè de la acció humana si no es vol fer sortir

el planeta (sistema termodinàmic) d'una situació d'equilibri humana i biològicament semblant a l'actual (que anomenen «**espai operatiu de seguretat**»). Aquests 9 límits són: canvi climàtic, acidificació dels oceans, l'ozó estratosfèric, els cicles biogeoquímics del nitrogen i del fòsfor, el cicle global de l'aigua dolça corrent, el ritme de pèrdua de biodiversitat, la pol·lució química i la càrrega atmosfèrica d'aerosols. Traspassar un o més d'aquests límits planetaris podria ser altament costós i fins i tot catastròfic, atès que posaria el sistema en un punt de no linealitat i d'equilibri inestable que podria desencadenar un canvi ambiental abrupte a escala tant continental com planetària.²

Donades les limitacions i la funció introductòria d'aquest paper, l'anàlisi de la responsabilitat exterior catalana se centra en un sol d'aquests límits: la pèrdua de biodiversitat a escala global. L'elecció és justificada pel treball de recerca prèvia fet per l'equip de l'ODG en aquest àmbit de 2008 ençà, i també per motius d'opinió pública, ja que la destrucció de la biodiversitat és un dels límits més visibles per l'opinió pública.

RESPONSABILITAT EXTERNA EN LA PÈRDUA DE BIODIVERSITAT. EL CAS DE CATALUNYA.

Qui i com es destrueix la biodiversitat global? Existeixen evidències clares que les àrees del planeta on es produeixen les taxes més altes de destrucció de biodiversitat pateixen una forta pressió que procedeix de les economies consumidores. Es tracta d'una pressió resultat d'interferències que es transmeten a llargues distàncies. Malgrat això, són relativament molt pocs els esforços per controlar i interrompre aquest tipus de fenòmens transnacionals lligats a aquest problema global que alguns autors han anomenat la "6a gran extinció mundial" (Barnosky et al., 2011).

S'han dut a terme diversos estudis científics a nivell mundial per analitzar com s'haurien de desplegar les polítiques públiques per garantir que es tingui en compte adequadament la dimensió mediambiental "extraterritorial"

² Els autors estimen que ja s'estan superant tres dels nou límits: el del canvi climàtic, el ritme de destrucció de la biodiversitat, i els canvis en el cicle global del nitrogen.

de les responsabilitats i obligacions governamentals.

A nivell nacional, hi ha estudis de referència al Regne Unit (Scott Wilson Ltd, 2006), completat i actualitzat recentment (West et al., 2013); a Holanda (Kamphuis et al., 2010); a Suècia (Kykvis et al., 2013) i a Suïssa (Jungbluth, Stucki, & Leuenberger, 2011) (Frischknecht et al., 2014) (Hy et al., 2015). També a nivell de la Unió Europea (Watson, Acosta, Wittmer, & Gravgard, 2013).

A nivell subnacional hi ha estudis sobre les economies de Catalunya (Llistar, Jurado et al., 2009, document intern, actualitzat, completat i de pròxima publicació) i del País Basc (Urkidi et al., 2014), ambdós a l'Estat espanyol. També s'han de tenir en consideració els estudis sobre impacte a diferents nivells governamentals duts a terme per la Global Footprint Network (Galli, Wackernagel, Iha, & Lazarus, 2013).

L'**estudi català** va ser encarregat el 2008 per persones del govern que van creure que era necessari complementar les polítiques domèstiques de conservació, els acords internacionals i la retòrica amb mesures de sentit comú que cobrissin el gap existent entre aquesta retòrica i l'oportunitat de reorientar les polítiques locals cap a la conservació de la biodiversitat global. Dit d'una altra manera, avançar cap a una transició socio-ambiental de les economies cap a models que no deslocalitzessin la destrucció de la biodiversitat. La importància relativa de l'estudi català és probablement el de ser el primer que es refereix a una economia de tipus subestatal i que utilitza una metodologia relativament senzilla d'aplicar per identificar geogràficament les àrees sensibles on interfereix i els subsectors econòmics amb major contribució relativa a la pèrdua de biodiversitat global.

Les **conclusions** de tots ells, encara que utilitzant diferents metodologies, confirmaven la hipòtesi. Des del punt de vista de les polítiques de conservació i sobretot, del greu problema de destrucció de la biodiversitat pla-

netària, les economies en creixent procés d'internacionalització analitzades estaven en distinta mesura interferint en els punts més calents de destrucció de la biodiversitat (els anomenats hotspot de la biodiversitat). A més, els mecanismes transnacionals resultaven estar en la seva majoria fora de control i presentaven un comportament habitual en els mecanismes d'anticooperació nord-sud (Llistar, 2009).³ És a dir, no existien controls públics per evitar la pressió fora de les fronteres (excepte en matèria de comerç d'espècies vives), com tampoc una valoració de quines polítiques internes causaven majors danys, a quins dispositius transnacionals eren deguts ni sobre quines ecoregions, ecosistemes, hàbitats, espècies i endemismes del planeta es produïen. Per la qual cosa, s'aconsellava la inclusió de criteris de responsabilitat exterior sobre la pèrdua de biodiversitat global en diferents mesures governamentals, com per exemple les importacions de soja transgènica per la producció de carn local. És a dir, introduir el principi d'extraterritorialitat -o millor dit, de "responsabilitat global" en les polítiques domèstiques. Una cosa molt semblant a allò que en l'àmbit de les polítiques d'ajuda al desenvolupament es coneix com a "coherència de polítiques per al desenvolupament": l'eficàcia en l'eradicació de les desigualtats mundials i l'eradicació de la pobresa no s'han d'atallar només mitjançant polítiques d'ajuda oficial al desenvolupament (AOD), sinó sobretot mitjançant polítiques no-AOD. Quelcom que requereix una aproximació de conjunt de l'acció del Govern (coneguda com *the whole-of-government approach*).

¿COM UNA ECONOMIA LOCAL INTERFEREIX SOBRE LA BIODIVERSITAT EN LA RESTA DEL MÓN? APUNTS DES DEL CAS CATALÀ PER A LA SEVA REPLICA EN ALTRES MARCS.

La investigació a què ens referim es va dissenyar com a pas previ i necessari al disseny de polítiques públiques de

³ Es defineix «anticooperació ambiental» com totes aquelles activitats, polítiques i mecanismes transnacionals que interfereixen negativament sobre la biodiversitat i les persones que depenen d'ella.

conservació a Catalunya amb dimensió global. Tanmateix els seus resultats són fàcilment extrapolables en termes generals a altres economies devoradores de recursos. En segon lloc, l'estudi pot ser útil com a referència metodològica en l'àmbit de la conservació de la natura, replicable per altres marcs administratiu-econòmics. I en tercer lloc, porta a concebre indicadors-mapa d'ecologia política que focalitzen geogràficament l'impacte sobre la biodiversitat o sobre qualsevol altre actiu socioambiental, superant per aquest costat indicadors més simplificats com els de la petjada ecològica o el d'apropiació humana de la producció primària neta (HANPP, per les seves sigles en anglès). Així, aquest article descriu sintèticament, sense pretendre entrar en detall, la metodologia, després els resultats segons mecanisme transnacional, i finalment conclou amb una reflexió útil per l'ecologia política.

Donat l'abast de la investigació (mundial geogràficament, multisectorial econòmicament i multinivell pel que fa a la diversitat biològica), la **metodologia** va consistir en acotar el marc de cerca a espais geogràfics de biodiversitat que complissin tres característiques: un intens grau de pèrdua de riquesa biològica; indicis de presència d'interferències ambientals amb origen en activitats econòmiques catalanes; i en què aquestes activitats econòmiques tinguessin un fort efecte sobre la destrucció de biodiversitat. Dit de forma sintètica, es van establir tres focus per al mapatge: *hotspots* de biodiversitat, internacionalització catalana i impactologia específica per a la diversitat biològica (matrius d'impacte). D'aquesta manera es va evitar haver de rastrejar en qualsevol racó del món per a qualsevol tipus d'activitat econòmica.

LA PETJADA DE L'ECONOMIA CATALANA

A Catalunya el 2012 hi vivien 7,5 milions de persones. La seva economia representa al voltant d'una cinquena part del producte interior brut espanyol (Idescat, 2013). Històricament, Catalunya disposa d'una base industrial important, i destaca per un alt grau d'especialització en activitats in-

dustrials. El percentatge de producció generat pel sector industrial el 2010 ha estat del 18,5%, davant el 18,6% a la zona euro i el 15,6% a nivell estatal. A aquesta base industrial s'hi ha d'afegir un sector terciari àmpliament diversificat que avui en dia representa el sector amb més pes de l'economia catalana, amb el 71,2% l'any 2010. El sector de la construcció se situa per sota dels sectors d'indústria i serveis, amb una participació del 9,1% al PIB, i és actualment el sector amb major retrocés degut a la crisi (el 2005 tenia una participació del 16% al PIB). El sector de l'agricultura, similar al d'altres països europeus, té poc pes quant a la contribució al PIB, ja que el 2010 representava l'1,1%.

Taula 1. PIB a preus de mercat – any 2010

Sector	VAB (%)
Serveis	71,2
Indústria	18,5
Construcció	9,1
Agricultura	1,1

Fuente: Institut d'Estadística de Catalunya (2012)

Tanmateix, aquest tipus de caracterització de l'economia no dona compte del consum de recursos que representa en termes biofísics ni de l'impacte que suposa la seva importació en termes de costos socioambientals per a tot el sistema mundial ni a present ni a futur. L'indicador simplificat més estès a l'hora de donar una idea de la disponibilitat de recursos i de l'impacte del model econòmic, social i ambiental d'un territori (per exemple, Catalunya) en el sistema ecològic planetari és la petjada ecològica (Wackernagel & Rees, 1998).

Si analitzem la **petjada ecològica** de tota la població catalana, veiem que, l'any 1998, mantenir el nivell de vida dels catalans implicava disposar d'una superfície ecològicament productiva 6,19 vegades superior a la superfície de Catalunya, mentre que el 2003 aquesta relació era de 7,77 vegades la seva superfície (Mayor, Quintana, & Belmonte, 2005). L'última mesura de la petjada ecològica catalana

obtinguda correspon a l'any 2006 i ofereix un valor de 8,39 vegades la superfície de Catalunya (Mayor, 2008). Respecte el càlcul de 1998, el país ha augmentat en un 34,7% (2,15 vegades la seva extensió) la demanda de superfície del planeta. Per tant, la petjada ecològica de Catalunya no només sembla augmentar pel creixement de la població sinó també per l'augment de la mitjana del consum de recursos de cada habitant. Això significa que la nostra economia està estretament lligada al consum de recursos i, per contra, no es converteix en una economia desmaterialitzada. Una actualització de la petjada ecològica del país possiblement incrementaria aquest valor acostant-lo a valors propers als dos dígits.

Si observem el pes que té cada una de les categories d'activitat que conformen la petjada ecològica, destaca que la producció d'aliments i el consum d'energia són les categories que requereixen de més territori per garantir el nivell de vida actual, ja que juntes representen gairebé el 90% (2006) del valor total de la petjada ecològica (50,65% i 39,16%, respectivament).

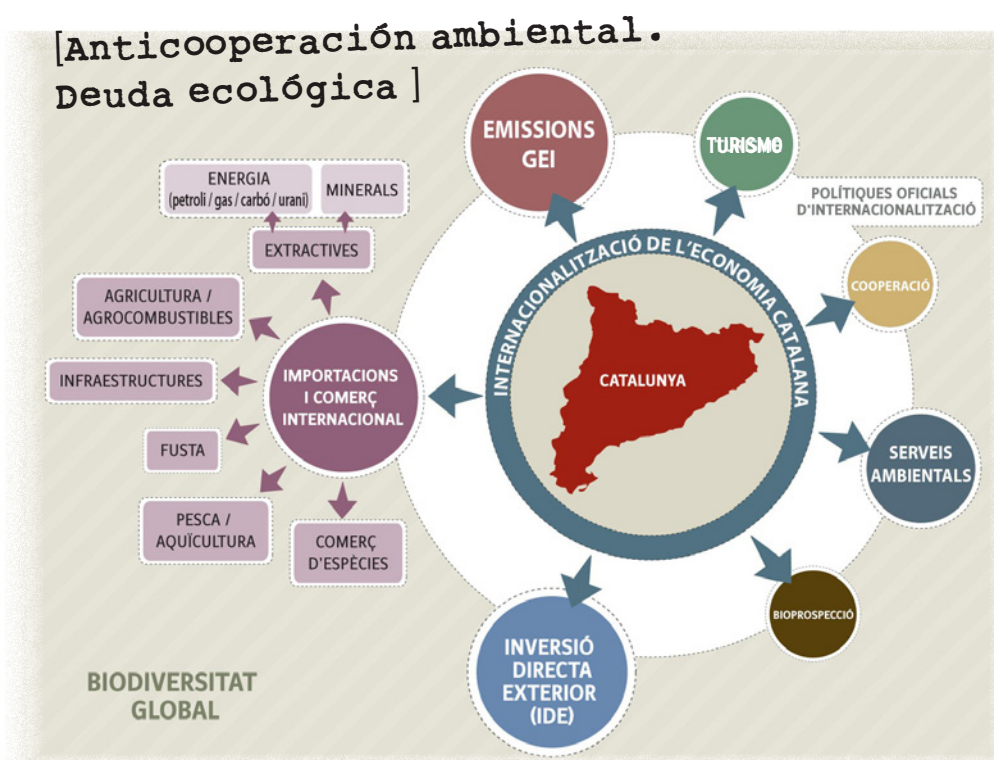
Seguidament de més consum d'espai a menys, trobem la importació de béns (7,57%), amb una aportació considerable, i la producció forestal (1,83%). Finalment, el sòl urbanitzat (0,78%) i la producció d'altres béns orgànics (0,12%), amb aportacions bastant baixes. En definitiva, l'estudi de la petjada ecològica és útil ja que assenyalava quines activitats econòmiques acaparen espai socioambiental aliè, sigui del tipus transnacional o transgeneracional, però no localitzava on es produeix aquest acaparament.

Per això i en aplicació de la metodologia abans descrita, es van crear els mapes de zones de major riquesa/destrucció de biodiversitat a nivell

mundial (àrees crítiques o *hotspot* de la biodiversitat, concepte introduït els 80 per *Conservation International* i després extès a la literatura científica (Myers, Mittermeier, Mittermeier, Da Fonseca, & Kent, 2000)), amb el rastreig d'impactes del "factor català", sovint a partir de referències directes de col·lectius afectats, xarxes de justícia ambiental, o de literatura gris trobada en hemeroteques i internet. La xarxa de relacions de l'ODG amb xarxes diverses de justícia ambiental com Oilwatch va ser clau en molts casos. Es va organitzar la llista de troballes en funció dels mecanismes d'anticooperació segons marcs conceptuals habituals a les xarxes de justícia ambiental, utilitzats en la investigació activista de l'ODG i grups afins, i descrits en Teoria de la Anticooperación (Llistar, 2009). Els resultats són els següents:

IMPORTACIONS

El **primer vector** d'anticooperació és el de les **importacions**. És a dir, les importacions actuen com a principal

força motriu transnacional de la pèrdua de biodiversitat. La seqüència comença a partir d'una demanda localitzada en un marc administratiu com Catalunya que es transmet cap als països exportadors a través d'una cadena d'operadors comercials i financers que busquen el màxim lucre en el menor temps possible, i que sumada a altres contribucions semblants procedents d'altres economies consumidores, acaba amb una mena de pressió extractiva de matèries primeres i espècies vives sobre territoris que en són rics en les condicions més favorables al capital involucrat. Aquesta extracció ha estat assenyalada en nombrosa literatura gris i acadèmica com la causa central de degradació biològica i de l'avanç de les fronteres agrícoles, petrolieres, mineres en detriment de boscos, comunitats humanes i altres ecosistemes de diversitat biològica i cultural. Els models deslocalitzats agroalimentari (inclòs el pesquer), energètic i mineral, propis d'economies internacionalitzades com la catalana es converteixen a la pràctica en sistemes de **depredació deslocalitzada**, on el comprador es desentén de les condicions d'explotació en origen apelant a la falta de coneixement, justificant-se en la competència, o delegant responsabilitats i una discutible capacitat de govern en les autoritats dels països exportadors. Les dificultats de governs d'Estats petits, fràgils i/o corruptes per estendre un règim protector de la biodiversitat, l'asimetria de les forces en contesa, i els interessos particulars de les elits governants als països, porten a una "lleï de la selva contra la selva".

S'han analitzat diverses importacions: petroli, gas i carbó; urani; soja; oli de palma; flors i pesca; fusta; i també activitats de bioprospecció per part de les farmacèutiques, i de mineria de coure. Els sis primers **commodities analitzats** per exemple tenen un vincle directe amb el **metabolisme social energètic català** i el model posat en pràctica pels decisors polítics. El 93% de l'energia primària que va consumir l'economia catalana el 2009 es va produir a partir de fonts no renovables (petroli i els seus derivats en un 47,2%, gas natural en un 24,6% i urani en un 20,1%)

(ICAEN, 2013). Per altra banda, aquestes fonts d'energia no es troben disponibles al seu territori, per la qual cosa depenen en la seva totalitat de les importacions d'origen extern. Doncs bé, durant el període 2007-2011, la procedència del petroli va ser principalment i per ordre d'importància de Rússia, Mèxic, Aràbia Saudita, Iran, Nigèria i Líbia. Mentre que durant el mateix període, el gas procedia d'Algèria, Nigèria, Qatar, Egipte i d'altres subministradors menors. Petroli i gas consumit apunten directament a un dels majors desastres ecològics i humans del món, el del Delta del Níger. Per altra banda, Indonèsia i Colòmbia van ser els principals subministradors de carbó. Mentre que el biodièsel importat procedia de soja argentina i oli de palma indonesi. El combustible nuclear utilitzat per les 3 centrals nuclears catalanes consistia en barres d'urani prèviament extret de Rússia, Austràlia, Níger i Kazakhstan.

Les bases estadístiques disponibles en la majoria de casos no localitzen les àrees d'extracció, encara que alguns instituts cartogràfics d'estats com l'equatorià comencen a georeferenciar-les i ofereixen les seves dades en llocs oficials. Amb tot, en ocasions resulta efectiu crear els mapes d'extracció oficials amb els de conflicte, bona part d'ells creats de forma col·laborativa per xarxes d'afectats/des ambientals i resistència com Oilwatch, Red Mexicana de Afectados Ambientales, Red Ríos, etc. En el cas del petroli nigerià o el carbó colombià que arriba a les fronteres espanyoles, és lògic relacionar-los amb l'extracció del Delta del Níger i de la gran mina a cel obert de Cerrejón a la Guajira, donat que són les principals zones d'explotació d'aquests dos estocs energètics en cada un dels països.

El segon vector significatiu és l'associat a l'efecte que el **canvi del clima** té sobre els hàbitats, els ecosistemes i les espècies de zones sensibles. Aquest factor no aporta cap informació nova a la ja disponible (Campbell et al., 2009). Algunes prediccions situen una pèrdua d'aproximadament una quarta part de les espècies terrestres per al 2050 degut al canvi climàtic si no hi ha canvi de model.

INVERSIÓ ESTRANGERA I COMERÇ DE SERVEIS

Un tercer vector és el que produeixen empreses de capital català que operen fora de les seves fronteres, sota diverses fórmules associades a la **inversió estrangera** o al **comerç de serveis** (inversió de planta, contractes de construcció d'infraestructures, presència de capital financer, serveis turístics, etc.). La qual cosa ens remet a analitzar la presència de transnacionals catalanes i del finançament o garantia sobre operacions dutes a terme per tercers actors, quan aquests destrueixen per alguna via la biodiversitat local. Així, mentre que les inversions catalanes a Amèrica Llatina i a Àfrica tenen un caràcter lligat a les exportacions de matèries primeres, que són les que major impacte tenen sobre la biodiversitat, les asiàtiques s'associen sobretot a deslocalització industrial. Es van analitzar per la seva pertinença als sectors de serveis financers i banca, energia i aigua, matèries primeres, empreses químiques i farmacèutiques, i construcció i hotelaria. Els resultats són diversos i ofereixen evidències que haurien de desenvolupar-se en ulteriors recerques. Casos com el de la construcció de 40.000 habitatges de luxe a la zona de dunes de prop de la ciutat brasilera de Natal cofinançat per un banc català, amb el nom de "Natal Elegance". O el d'una coneguda cimentera catalana que opera a Bangladesh aprop de la frontera amb l'Índia i que ha estat denunciada per grups locals. O l'acaparament a Gàmbia d'entre 150 i 200 mil hectàrees per la producció d'agrocombustible (Projecte Afropalm 2020 Gambia, cofinançat per un altre banc català). O els fons d'inversió oferts per bancs amb seu a Catalunya que especulen amb aliments.

Lligat als fluxes d'inversió estrangera, l'estudi analitza també el fenomen venidor del *biodiversity offsetting*, és a dir, dels mecanismes financers de mercantilització i compensació de la biodiversitat. Un nou vector de pressió sobre la natura, de financiarització que pot actuar tant com incentiu per a la restauració d'ecosis-

temes, com de nova font de conflicte per desposseïció i destrucció d'ecosistemes complexos i madurs (Sullivan, 2013).

COMERÇ D'ESPÈCIES SALVATGES

Com a quart vector, el relatiu al **comerç d'espècies salvatges** (vives o mortes), es va analitzar tant el comerç legal reportat a CITES, com els circuits de tràfic il·legal.

El tràfic il·legal a nivell global s'estima en prop de 55.000 milions d'euros, el tercer en importància després del de drogues i d'armes. Pel territori espanyol passa més del 30% d'aquest comerç il·legal d'animals i plantes protegides degut a la seva situació geogràfica estratègica. S'usa com a punt d'enllaç entre països d'origen i països receptors (des d'Àfrica equatorial i Llatinoamèrica cap a Europa i Japó; des del sud-est asiàtic cap a els EUA i Canadà). S'han reportat diversos casos de trames amb implicació catalana.

Tal com constata CITES-Espanya (2012), del 2004 fins al 2009 han predominat la importació de pells, flancs i troços d'animals, que en un 98% corresponen a rèptils. Sobretot, pells de llargardaixos (gèneres *Tupinambis* i *Varanus*), serps (gènere *Python* i *Ptyas*) i cocodríl·lids (gènere *Cayman* i *Aligator*). Un cop importats, molts d'ells es reexporten en forma de pells tenyides i acabades, de sabates, bosses i altres manufactures de pell. Un petit percentatge de les pells importades correspon a mamífers (guineu argentina, linx roig, linx canadenc, etc.). La importació d'animals vius ha anat disminuint des de 2005 degut, en gran part, a la restricció d'importació d'aus vives per la grip aviar. Aproximadament el 85% de les importacions són rèptils i hi predomina la iguana comú (*Iguana iguana*) criada en captivitat, les tortugues (famílies *Emydidae* i *Testudinidae*) i algunes serps pitó. Com a exemple representatiu, a Catalunya s'hi van importar de forma legal entre 2006-2007 514 unitats d'hipopòtam procedents de Tanzània i Zambia, o 2.175 camaleons de Ghana, Madagascar, Tanzània o Camerun.

Per què? Les forces motrius en el comerç d'espècies -tant legal com il·legal- són principalment 4: el luxe (pel·leteria, joieria, restauració) lligat a l'exclusivitat d'espècies rares i per tant cares; la parafarmàcia (per exemple les càpsules d'Omega3 procedent del greix de foca que es consumeix a les parafarmàcies catalanes); trofeus, caça i pesca esportiva; la possessió de mascotes (com la mona de Gibraltar, espècie endèmica de les muntanyes del Rif i l'Atlas magribins que s'introdueixen a Europa a través d'Algesires).

ALTRES DRIVERS ESPECÍFICS

Altres *drivers* específics s'han considerat i analitzat, des dels patrons de consum turístic del/es catalans/es (3,5 milions de viatges emesos durant el 2011 a l'estranger), fins a la importació de fusta il·legal, a la inclusió de criteris de conservació en les polítiques oficials amb potencial impacte extraterritorial del govern català, com la compra

pública ètica, el suport públic a la internacionalització de l'empresa catalana i fins i tot l'impacte de l'ajuda oficial catalana al desenvolupament.

Finalment, donada la importància de la llengua i la cultura pròpies a Catalunya, es va analitzar el nexa entre la pèrdua de diversitat biològica i la pèrdua de diversitat cultural i lingüística. Un fenomen que afecta especialment la realitat dels pobles indígenes. Es van determinar quines zones de potencial afectació per la pressió procedent de l'economia catalana són territoris indígenes i quines problemàtiques associades a la conservació es produeixen. Es va analitzar en particular el cas del poble Wayúu afectat per la mina a cel obert de carbó més gran d'Amèrica Llatina, a la frontera entre Colòmbia i Veneçuela, d'on prové el carbó que importa l'economia espanyola.

Mapa dinàmic de casos de pèrdua de biodiversitat produïda per anticooperació catalana

Discussió

El cas d'estudi descrit mostra els múltiples canals directes i indirectes pels quals una economia consumidora i capitalista com Catalunya interfereix negativament sobre la conservació de la biodiversitat més enllà de les seves fronteres polítiques. És a dir, s'ha descrit l'anticooperació ambiental -catalana en aquest cas- des de la perspectiva de la conservació de la natura. Poden inferir-se dos resultats potencialment útils tant pels *policy makers* catalans, com per a recerques sobre economies similars. El primer resultat és de concepció política, i el segon metodològic:

- **i)** Si realment existeix anticooperació ambiental, existeix llavors una responsabilitat ambiental exterior, dins d'un esquema en què les responsabilitats són en realitat compartides i distintes entre sí. Millor dit, una "responsabilitat global" donat que es distribueix pel globus (malgrat que predominen les interferències sobre ecoregions tropicals biològicament molt productives, i/o en països empobrits amb estats incapaçs de controlar les pressions sobre el seu territori). D'aquella responsabilitat global d'economies i societats com la catalana, se'n desprèn en primer lloc una obligació moral que alguns han referit com a deute ecològic i que té caràcter històric. Però també una obligació pragmàtica que resolgui urgentment el gap entre la retòrica oficial proclamada davant el problema mundial de la «Sisena gran extinció» d'espècies i els "serveis" dels ecosistemes, i l'orientació de les polítiques públiques estatals o subestatals. Per això, es tractaria d'incloure criteris de respecte a la natura global en tot l'espectre de mesures dels diferents governs, especialment en economies devoradores de matèries primeres. En l'argot més politològic es podria apel·lar a l'aplicació del principi de "coherència de polítiques per a la conservació" de la biodiversitat planetària; podent-se inspirar en altres camps incipients de les polítiques públiques on es busca aplicar el principi d'extraterritorialitat des

d'una perspectiva cosmopolita internacionalista, com en el camp de la coherència de polítiques per al desenvolupament (CPD), o en codis legals estatals que eviten violacions als drets humans en països tercers, com la *Aliens Tort Act* estatunidenca.

- **ii)** Pel que fa a la CPD a Catalunya relativa a l'accelerada pèrdua de biodiversitat global, no existeix enguany en l'Administració catalana cap control sobre els principals vectors de destrucció de la natura a escala planetària. L'estudi encarregat pel Departament de Mediambient i Habitatge, ara de Territori i Sostenibilitat, és no obstant un bon pas inicial.

De l'estudi es conclou que les polítiques involucrades directa o indirectament en aquests fenomen de destrucció de la biodiversitat global, competència parcial de la Generalitat de Catalunya, són 1) Les polítiques de consum; 2) Les polítiques industrials; 3) Les polítiques d'internacionalització de l'empresa; 4) Les polítiques energètiques (incloses les de mobilitat i sector elèctric); 5) Les polítiques agroalimentàries així com de pesca. 6).- Les polítiques educatives i culturals; 7) Les polítiques de promoció del sector turístic; entre d'altres.

Si s'amplia la mirada a qualsevol límit planetari, la diagnosi probablement sigui molt semblant. Hi ha algunes iniciatives incipients com ara alguns informes encarregats pel CADs sobre metabolisme social energètic (Ramos Martín, Cañellas Boltà, & Russi, 2007) o la descripció d'algunes experiències sobre límits planetaris (CADS, 2014) que poden ajudar.

RECOMANACIONS PER A LA COHERÈNCIA I LA RESPONSABILITAT AMBIENTAL DE CATALUNYA

Per a la conservació de la biodiversitat global	Per a una governança ambiental global dins dels límits planetaris
1. Desplegar un sistema institucional per al desplegament del principi de coherència a la Generalitat de Catalunya, amb un enfocament semblant al que s'aplica a Noruega o Suècia des d'una perspectiva de l'acció conjunta del govern (<i>the whole government approach</i>). En termes ambientals això equivaldria a impulsar un procés progressiu de transició socio-ecològica de Catalunya tal i com s'està plantejant a altres països com ara Alemanya. 2. Impulsar una Llei de Biodiversitat que reguli tanmateix els efectes exteriors de l'economia catalana. 3. Endegar un estudi, continuació de l'anterior, que valori les polítiques prioritàries a reformar en termes de pèrdua de biodiversitat global. Endegar a l'hora un estudi actualitzat sobre la petjada ecològica de Catalunya. I en tercer lloc, una investigació sobre la transposició dels límits planetaris a l'economia catalana.	1. Introducció de criteris de compra pública verda als plecs de contractació pública de la Generalitat i la resta d'administracions. 2. Determinació de mesures i full de ruta necessari per una transició de l'economia catalana cap a la sostenibilitat i cap al respecte als altres pobles i generacions. Per això caldrà prèviament la realització del primer estudi sobre «Catalunya i els límits planetaris» i una actualització de l'estudi sobre petjada ecològica de Catalunya. 3. Creació d'una super-agència amb rang de conselleria destinada a cercar la coherència de totes les polítiques públiques catalanes cap a una Catalunya responsable i sostenible, i desplegar les polítiques (educatives, econòmiques, culturals) necessàries per aquesta transició.

- CADS. (2014). Safe Operating Space - Current State of Debate and Considerations for National Policies (p. 34). Barcelona: Generalitat de Catalunya, Consell Assessor per al Desenvolupament Sostenible.
- Dao Hy, Friot Damien, Peduzzi Pascal, Bruno Chatenoux, Andrea De Bono, Stefan, & Schwarzer. (2015). *Environmental Limits and Swiss Footprints Based on Planetary Boundaries*. Ginebra: UNEP/GRID-Geneva & University of Geneva.
- Frischknecht, R., Nathani, C., Büsser, S., Itten, R., Wyss, F., & Hellmüller, P. (2014). Development of Switzerland's worldwide environmental impact. Environmental impact of consumption and production from 1996 to 2011. Uster: Federal Office for the Environment FOEN.
- Galli, A., Wackernagel, M., Iha, K., & Lazarus, E. (2013). Ecological Footprint: Implications for biodiversity. Biological Conservation.
- González, A. C., Sastre, S., & Ramos, J. (s.d.). El metabolismo socioeconómico de Cataluña, 1996-2010.
- ICAEN. (2010). Balanc energètic de Catalunya. Barcelona: ICAEN.
- Jungbluth, N., Stucki, M., & Leuenberger, M. (2011). *Environmental impacts of Swiss consumption and production: a combination of input-output analysis with life cycle assessment*. Federal Office for the Environment FOEN.
- Kamphuis, B. M., Arets, E., Verwer, C. C., Berg, J., Berkum, S. van, & Harms, B. (2010). Dutch Trade and Biodiversity: Biodiversity and Socio-economic Impacts of Dutch Trade in Soya, Palm Oil and Timber. LEI Wageningen UR.
- Llistar, D. (2009). *Anticooperación. Interferencias Norte-Sur. Los problemas del Sur Global no se resuelven con más ayuda internacional*. Barcelona: ODG-TNI-EeA-Icària Editorial.

- Llistar, D., & Jurado, A. (2009). *La responsabilitat exterior de l'economia i societat catalanes sobre la biodiversitat global*. (Pending publication). Departament de Territori i Sostenibilitat. Generalitat de Catalunya.
- Marchal, V., Dellink, R., Van Vuuren, D., Clapp, C., Chateau, J., Magné, B., & van Vliet, J. (2012). OECD Environmental Outlook to 2050: The Consequences of Inaction. Organization for Economic Co-operation and Development.
- Mayor, X. (2008). Petjada ecològica, consum del territori com a recurs? *L'atzavara*, (17), 13-21.
- Mayor, X. M., Quintana, V., & Belmonte, R. (2005). Aproximació a la petjada ecològica de Catalunya. Generalitat de Catalunya, Consell Assessor per al Desenvolupament Sostenible.
- Myers, N., Mittermeier, R. A., Mittermeier, C. G., Da Fonseca, G. A., & Kent, J. (2000). Biodiversity hotspots for conservation priorities. *Nature*, 403(6772), 853-858.
- Nykvist, B., Persson, A., Moberg, F., Person, L., Cornell, S., & Rockström, J. (2013). National Environmental Performance on Planetary Boundaries [text].
- Ramos Martín, J., Cañellas Boltà, S., & Russi, D. (2007). Anàlisi del Metabolisme Energètic de l'Economia Catalana (AMEEC). Bloc 11: Anàlisi de Fluxos Materials. Barcelona: Consell Assessor del Desenvolupament Sostenible i Institut d'Estudis Catalans.
- Riechmann, J. (2013). El siglo de la gran prueba. Baile del Sol.
- Scott Wilson Ltd. (2006). SCP Evidence Base: International impacts of UK and EU Consumption (Biodiversity).
- Sogge, D. (2004). Dar y tomar: ¿qué ocurre con la ayuda internacional? (Vol. 204). Icaria Editorial.
- Urkidi, L., Garmendia, E., Musoles, L., Mantxo, M., Arto, I., Barcena, I., ... Lago, R. (2014). Justicia Ambiental Global: impactos socio-ambientales de la economía vasca en el Sur. Leioa: UPV/EHU.
- Wackernagel, M., & Rees, W. (1998). Our ecological footprint: reducing human impact on the earth. New Society Publishers.
- Watson, D., Acosta, J., Wittmer, D., & Gravgard, O. (2013). *Environmental Pressures from European Consumption and Production. A study in integrated environmental and economic analysis*. European Environment Agency.
- West, C., Dawkins, E., Croft, S., Brugere, C., Sheate, W., & Raffaelli, D. (2013). Measuring the impacts on global biodiversity of goods and services imported into the UK. DEFRA.

AMB FINANÇAMENT DE L'ACCD, COOPERACIÓ CATALANA

**Agència Catalana
de Cooperació
al Desenvolupament**

**AQUEST TREBALL ES BASA EN UNA RECERCA PRÈVIA
REALITZADA PER**

**Generalitat de Catalunya
Departament de Territori
i Sostenibilitat**